

товку переговорной деятельности руководящего состава спецподразделений, которые отвечают за реализацию планов "Сирена", "Гром", конкретных операций по обезвреживанию преступников и освобождению заложников. Наконец, группа переговорного процесса должна занять достойное место рядом с группами захвата, прикрытия, применения спецсредств и других¹.

Когда же преступники применяют насилие к заложникам и другим лицам, когда переговорный процесс заходит в тупик или поведения преступников становится понятно, что ни на какой контакт и компромисс они идти не собираются, только тогда использование силы может стать единственным способом решения конфликта. Что было более наглядно продемонстрировано при решении трагических событий на Дубровке в Москве осенью 2002 года.

Стаття надійшла до редакції 16.07.2010 р.

УДК 351.742:342.98

Б.М. Ринажевський

**ПРАВА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ**

В статті розглядаються права військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, аналізуються військово-службові відносини, що виникають при їх реалізації.

Ключові слова: *права, військовослужбовці, Служба правопорядку, Збройні Сили України, військово-службові відносини.*

В статье рассматриваются права военнослужащих Военной службы правопорядка в Вооруженных Силах Украины, анализируются военно-служебные отношения, возникающие при их реализации.

Ключевые слова: *права, военнослужащие, Служба правопорядка, Вооруженные Силы Украины, военно-служебные отношения.*

In the article it is considered the rights of servicemen of Military service of law and order in the Armed Forces of Ukraine. It is analyzed the military and official relations which may arise in their realization.

Key words: *rights, servicemen, Service of law and order, Armed Forces of Ukraine, military and official relations.*

---

¹ Вознюк А.С., Селиванов С.А. Роль переговорного процесса в операциях по освобождению заложников. // Вестник Одесского института внутренних дел. - 2002. - № 2. - С. 159.

Служба правопорядку як правоохоронний орган є важливим елементом, що забезпечує обороноздатність України. Вона наділена повноваженнями забезпечувати законність, правопорядок і військову дисципліну в середовищі військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до закону.

Права Служби правопорядку визначають її правомочність як передбачену законом можливість учасника правовідносин здійснювати певні дії або вимагати їх від іншого учасника цих самих правовідносин [1]. Правомочність Служби правопорядку належить до сфери суб'єктивних прав, що означає закріплену нормами права можливість не тільки здійснювати певні дії, але й вимагати певної поведінки від громадян і організацій. Така можливість забезпечується відповідними обов'язками військовослужбовців та інших осіб згідно з нормами права. Якщо вказані особи не виконують покладені на них обов'язки, Служба правопорядку може застосовувати передбачені їй повноваженнями заходи контролю, переконання та примусу, звернутися до інших державних органів та суду, які забезпечать виконання відповідних правових обов'язків.

Правомочність Служби правопорядку, яка реалізується через її права й функції, забезпечує правомірну поведінку суб'єктів права, на яких поширюється юрисдикція Служби правопорядку. Правомірна поведінка полягає у відповідності приписам правових норм і є видом соціальної поведінки та визначальною умовою забезпечення законності й правопорядку, прав і свобод громадян, побудови правової держави.

Права військовослужбовців Військової служби порядку в Збройних Силах України сформовані законодавцем таким чином, щоб у будь-яких умовах (мирний час, війна, конфлікт, стихійне лихо, інші умови надзвичайного стану) Служба правопорядку могла б своїми повноваженнями сприяти забезпеченню захисту суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності кордонів України, протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам.

Військова організація України створювалася без достатньої продуманості й обґрунтованості, без відповідного перероблення застарілих теоретичних положень і нормативно-правових актів, що призвело до значного збільшення кількості самостійних силових структур, у тому числі й військових.

Кожне військове формування в рамках створення нормативно-правової бази ще в 1990-і роки розбудовувалося не як структурний елемент єдиної системи Військової організації держави, а як незалежна, окрема силова структура зі своєю галузевою нормативно-правовою базою, програмою розвитку, тактичними й стратегічними завданнями на мирний і воєнний періоди, які не узгоджувалися між собою, призводили

до конфліктів і суперечностей між окремими міністерствами та відомствами під час загострення політичної ситуації в країні. Подібна конфліктність виникала у відносинах між Міністерством внутрішніх справ України й Службою безпеки України, між Міністерством оборони України й контрольно-ревізійним управлінням Міністерства України, між Службою безпеки України й Державною прикордонною службою України, між МВС України й Національною гвардією тощо.

Покладення відповідальності за забезпечення воєнної та інших видів безпеки на різних суб'єктів не відповідало вимогам часу, тим більше, що порядок взаємодії та підпорядкування органів, військ (сил охорони правопорядку) різних міністерств і відомств під час виконання спільних (бойових та спеціальних) завдань у нормативно-правовому порядку чітко не визначено. Розпорощеність відповідальності за забезпечення воєнної та інших видів безпеки між різними суб'єктами державної виконавчої влади, відсутність єдиних параметрів у діяльності різних військових структур і формувань ускладнюють діяльність Служби правопорядку у сфері зміцнення законності, правопорядку та військової дисципліни у Збройних Силах України, забезпечення конституційних прав військовослужбовців.

Вирішення указаних завдань, які є взаємозалежними та взаємопов'язаними, доповнюють і уточнюють одне одного, ускладнене навіть у умовах мирного часу; їх не можна розділяти й не можна їх виконати без належної військової дисципліни та забезпечення правопорядку й законності.

Права Служби правопорядку поширюються на всі військові формування, що комплектуються згідно із Законом України "Про військовий обов'язок і військову службу" [2]. Права військовослужбовців Служби правопорядку, передбачені ст. 7 Закону України "Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України" [3], спрямовані на забезпечення законності й правопорядку та військової дисципліни в Збройних Силах України.

Права, законність, правопорядок за змістом і характером є різними соціально-правовими категоріями. Права полягають у визначених законом нормах державної волі й інтересів, які можуть здійснюватись або не здійснюватись тими фізичними та юридичними особами, яким вони адресовані. Законність розглядається як якісна сторона правової діяльності суб'єктів права та їхньої поведінки, властивість методів, принципів, режиму функціонування. Правопорядок - стан правового життя суспільства, упорядкована система правових відносин та їх якостей. Законність є невід'ємною складовою правової системи в цілому, особливим станом суспільного і державного життя, режиму функціонування як держави, так і окремих її структурних органів.

Права військовослужбовців Служби правопорядку слід розглядати в двох площинах: як права людини, яка служить у Військовій службі правопорядку в Збройних Силах України, і як посадової особи Служби правопорядку.

Охорона й дотримання прав людини – важлива складова частина діяльності Служби правопорядку, оскільки її посадові особи, виконуючи свої обов'язки, не лише повинні застосовувати свої права, а й покликані поважати права людини та активно захищати їх.

Військова служба в Службі правопорядку Збройних сил України зумовлюється матеріальними та процесуальними нормами права. Матеріальні норми встановлюють статутні положення, що визначають принципів риси цього правового інституту. До таких норм належать, зокрема: поняття військової служби, військовослужбовця, військової посадової та службової особи; принципи військової служби, правовий статус військовослужбовця (права, обов'язки, обмеження, відповідальність); порядок заміщення посад; атестація; службова дисципліна; умови служби; способи та підстави припинення військової служби; контроль і нагляд у системі військової служби. Реальне виконання положень, що містяться в матеріальних правових нормах, регулюють процесуальні норми.

Військовослужбовці Служби правопорядку здійснюють свої права із забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни через реалізацію повноважень розпорядчого характеру, виконання юридично-власних приписів для різних суб'єктів права в системі управлінської ієрархії (видання наказів, розпоряджень і директив, давання вказівок тощо); виконання юрисдикційних дій, тобто застосування заходів державного примусу (перевірок, вилучення, затримання, заборони); здійснення організаційних дій і матеріально-технічних операцій (проведення нарад, конференцій, засідань тощо).

Виконуючи службові обов'язки, реалізуючи надані їм права, військовослужбовці Служби правопорядку вступають у військово-службові відносини, учасниками яких є держава в особі її військових органів та громадяни України. Військово-службові відносини є конкретним різновидом адміністративно-правових відносин, яким притаманні загально-правові складові елементи: суб'єкти, об'єкти та юридичні факти. Суб'єктами є підрозділи Служби правопорядку, які діють від імені держави через уповноважених військовослужбовців, і фізичні та юридичні особи, стосовно яких виникають військово-службові відносини. Об'єктом службово-військових відносин є поведінка їх учасників (дії або утримання від дій), пов'язана із захистом Вітчизни від зовнішніх і внутрішніх загроз. Юридичними фактами, які є підставою для виникнення військово-службових відносин, можуть бути дії, що виникають за участю людей, та події, що мають місце незалежно від їх волі.

Військово-службові відносини за участю військовослужбовців Служби правопорядку можна поділити на дві групи, а саме:

а) відносини, які пов'язані з організацією діяльності підрозділів Служби правопорядку, добору, навчання і розстановки особового складу,

забезпеченням його життєдіяльності, проведенням атестацій, просуванням по службі, звільненням з неї, соціальним і правовим захистом тощо;

б) відносини, які пов'язані з реалізацією прав військовослужбовців Служби правопорядку із забезпечення законності, правопорядку та військової дисципліни в Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону.

Військовослужбовцям Служби правопорядку, які здійснюють військово-службові відносини, з приводу виконання покладених на них обов'язків відповідно до ст. 7 Закону України "Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України" надається право [4]:

1) вимагати від військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів та від інших осіб у військовій формі одягу, звільнених з військової служби в запас або відставку з правом її носіння, дотримання громадського порядку, правил носіння військової форми одягу, припинення правопорушень, а також дій, що перешкоджають здійсненню завдань і функцій Служби правопорядку, а в разі невиконання зазначених вимог застосовувати заходи примусу, передбачені статтями 9-11 вказаного закону;

2) перевіряти у військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їхню особу, та інші документи, необхідні для з'ясування питань, що належать до компетенції Служби правопорядку, а також у разі підозри їх у вчиненні злочинів чи інших правопорушень;

3) викликати осіб, зазначених у пункті 2 цієї статті, для дачі показань і пояснень у справах про злочини та правопорушення, що перебувають у її провадженні. У разі ухилення цих осіб без поважних причин від явки за викликом для дачі показань у кримінальних справах піддавати їх приводу в установленому законом порядку;

4) затримувати й тримати військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку з метою застосування тимчасового запобіжного заходу, крім випадків, визначених військовими статутами Збройних Сил України, на строки, установлені законом:

- підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених чи підсудних, які переховуються від органів дізнання, попереднього (досудового) слідства або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

- які вчинили дії, що створюють реальну загрозу для оточуючих, або які виявили непокору законній вимозі військовослужбовця Служби правопорядку;

5) затримувати осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для оточуючих, з негайним повідомленням лікувального закладу або командирів (начальників) військовослужбовців для вирішення питання щодо їх негайного огляду у відповідних лікувальних закладах;

6) відповідно до вимог цього та інших законів України проводити особистий огляд або обшук затриманих осіб, зазначених у пунктах 2 і 4 цієї статті, огляд речей, що наявні при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для оточуючих;

7) складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень іншими особами, зазначеними в пункті 2 цієї статті;

8) у випадках та в порядку, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

9) передавати матеріали про дисциплінарні правопорушення, вчинені військовослужбовцями і військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, на розгляд відповідних командирів (начальників) військових частин;

10) провадити дізнання відповідно до вимог Кримінально-процесуального кодексу України;

11) вести облік злочинів та інших правопорушень у Збройних Силах України та проводити періодичні звірки з даними відповідних військових прокуратур;

12) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

13) в установленому порядку входити на територію та в приміщення військових частин та оглядати їх;

14) входити на військові об'єкти та ділянки місцевості, що охороняються вартами, з метою припинення злочинів, переслідування військовослужбовців та інших осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з дозволу осіб, яким варти підпорядковані, та в присутності чергового військової частини або його помічника;

15) перебувати на військових об'єктах, території та в приміщеннях військових частин у встановленому законами порядку для забезпечення

безпеки військовослужбовців та інших громадян, попередження чи припинення злочину, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

16) отримувати на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності, у тому числі від громадських організацій, відомості, необхідні в справах про злочини та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що перебувають у провадженні Служби правопорядку;

17) вносити в межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють. Не пізніше як у місячний строк за поданням має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка його надіслала;

18) відповідно до своєї компетенції в разі необхідності тимчасово обмежувати або забороняти доступ військовослужбовців та інших осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти для забезпечення державної таємниці, громадського порядку і безпеки, охорони життя та здоров'я людей, збереження речових доказів;

19) під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також за обставин, що загрожують життю та здоров'ю людей, обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг; зупиняти й оглядати з цієї метою транспортні засоби, перевіряти у водіїв документи на право користування та керування ними;

20) зупиняти військові транспортні засоби Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам, проводити технічний огляд транспортних засобів Збройних Сил України;

21) регулювати дорожній рух на автомобільних дорогах і вулицях під час проходження колон військових транспортних засобів; організувати й забезпечувати супроводження цих колон і транспортних засобів спеціального призначення;

22) направляти, у разі необхідності, на медичний огляд водіїв військових транспортних засобів. Затримувати та відстороняти від керування

військовими транспортними засобами осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також тих, які не мають документів на право керування або користування транспортними засобами, уживати до водіїв інших заходів, передбачених законодавством;

23) використовувати передбачені відповідними нормативно-правовими актами технічні засоби для виявлення та фіксації порушень правил дорожнього руху, забороняти використання військових транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці дорожнього руху чи доквілля або номери агрегатів яких не відповідають записам у реєстраційних документах; затримувати й доставляти в установленому законодавством порядку військові транспортні засоби для тимчасового тримання на спеціальних майданчиках чи стоянках;

24) перевіряти у військових частинах виконання контрольних і профілактичних заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

25) брати участь у розслідуванні дорожньо-транспортних пригод, вчинених за участю водіїв транспортних засобів Збройних Сил України, осіб, які керували транспортними засобами Збройних Сил України під час вчинення дорожньо-транспортної пригоди;

26) сприяти командирам військових частин в усуненні порушень правил утримання шляхів на територіях дислокації військових частин, обмежувати або забороняти проведення ремонтно-будівельних та інших робіт чи заходів на зазначених шляхах, якщо при цьому не дотримуються вимоги правил дорожнього руху;

27) внести відповідним органам внутрішніх справ пропозиції про анулювання дозволів на придбання, зберігання і носіння зброї та боеприпасів, а також спеціальних засобів самооборони, виданих військовослужбовцям та іншим громадянам, які проживають на територіях дислокації військових частин та зловживають спиртними напоями, уживають наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги без призначення лікаря, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законом. Орган управління Служби правопорядку, який надіслав пропозиції, повідомляється про наслідки їх розгляду не пізніше як у місячний строк;

28) у межах своєї компетенції та у встановленому законом порядку вилучати у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта чи здійснюють протиправні дії, предмети й речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки та передавати їх відповідним органам виконавчої влади;

29) на час провадження дізнання вимагати від відповідних осіб військових частин відомості та письмові пояснення щодо фактів порушення законодавства; за необхідності вилучати документи, зразки сировини та

продукції, опечатувати приміщення й місця зберігання документів, товарних і матеріальних цінностей;

30) використовувати безперешкодно транспортні засоби, що належать військовим частинам (крім транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, доставки до лікувальних закладів осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, переслідування правопорушників та їх доставки до відповідного підрозділу Служби правопорядку чи до органу внутрішніх справ;

31) під час службових відряджень військовослужбовці Служби правопорядку мають право бронювати та позачергово придбавати квитки на всі види транспорту, розмішуватися в готелях, пред'явивши службове посвідчення і посвідчення про відрядження. У разі невідкладних службових поїздок військовослужбовці Служби правопорядку забезпечуються квитками на всі види транспорту незалежно від наявності місць;

32) зберігати, носити й застосовувати спеціальні засоби та зброю в установленому законом порядку.

Як бачимо, обов'язки та права військовослужбовців Військової служби правопорядку у Збройних Силах України значною мірою пов'язані з обмеженням прав і свобод громадян, які перебувають на військовій службі, та громадян, стосовно яких виникають військово-службові відносини за участі Служби правопорядку.

Розглядаючи права військовослужбовців Служби правопорядку, досліджуючи їх компетенцію та повноваження, аналізуючи правову основу діяльності, основні завдання та права Служби правопорядку в Збройних силах України, необхідно виходити з положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [5], які закріплені в Основному законі України – Конституції.

Органи державної влади, до яких належить і Служба правопорядку, її посадові особи, зобов'язані діяти лише на підставі та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Найважливішими завданнями військової служби є забезпечення воєнної безпеки, для чого є необхідною низка обставин, зокрема своєчасне і належне комплектування військових частин, бойова підготовка військового персоналу, забезпечення військ бойовою технікою та іншими засобами для успішного виконання завдань, висока дисципліна, правопорядок, законність як невід'ємні умови проходження військової служби, соціальний і правовий захист військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів. У виконанні цих завдань важлива роль належить Службі правопорядку як спеціальному правоохоронному формуванню. Безумовно, що основним елементом захисту національної безпеки є народ, "моральний дух і підготовка якого дозволяє захистити Вітчизну за будь-яких умов, а також

інші чинники. Але далеко не останню роль серед них мають відігравати саме особи, що проходять військову службу, які своєю повсякденною працею створюють особливий соціальний продукт – національну безпеку України" [6].

Використана література:

1. Юридична енциклопедія. – К.: вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2003. – Т. 5. – С. 46.
2. Закон України "Про військовий обов'язок і військову службу" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 385.
3. Закон України "Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України" // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – С. 225.
4. Закон України "Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України" // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 32 – Ст. 225.
5. Международный пакт о гражданских и политических правах. Международные акты о правах человека // Сборник документов. – М., 1999.
6. Григоренко Є.І. Конституційні засади проходження військової служби громадянами України: проблеми теорії і практики : монографія. – Х.: Право, 2010. – С. 163.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2010 р.

УДК 343.982.33

Н.С. Скриннікова

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ В УКРАЇНІ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена висвітленню проблемних питань злочинності неповнолітніх осіб жіночої статі як об'єкта кримінологічного дослідження. Значна увага приділяється дослідженню характеру впливу особистісних психофізіологічних деформацій та соціальних детермінантів на злочинну поведінку неповнолітніх дівчат.

Ключові слова: *кримінологія, злочини, неповнолітні особи жіночої статі.*

В статье освещаются проблемные вопросы преступности несовершеннолетних лиц женского пола как объекта криминологического исследования. Существенное внимание уделяется исследованию характера влияния личностных психофизиологических деформаций и социальных детерминантов на преступное поведение несовершеннолетних девушек.

Ключевые слова: *криминология, преступления, несовершеннолетние лица женского пола.*